

Eduskunta
Hallintovaliokunta

5.12.2018 toimitettu lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi HE 202/2017 vp

Lausunto henkilötietojen käsittelystä siviilitiedustelussa

Siviilitiedustelua koskevassa hallituksen esityksessä 202/2017 vp on esitetty muutoksia poliisin henkilötietojen käsittelyä koskevaan voimassa olevaan lakiin (761/2003, *poliisin henkilötietolaki*). Suojelupoliisin henkilötietojen käsittelystä on jatkossakin tarkoitus säätää poliisin henkilötietolaissa, joka on esitetty uudistettavaksi hallituksen esityksessä 242/2018 vp.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Siltä osin kuin suojelupoliisin saamien tietojen käsittelystä ei säädetä poliisilaissa tai laissa tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa, tietojen käsittelystä säädetään poliisin henkilötietolaissa.

Suojelupoliisin käsitellessä henkilötietoja tehtävänsä suorittamiseksi eli kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sen henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan yleislakina lakia henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018, *rikosasioiden tietosuojalaki*) lukuun ottamatta lain 10 §:n 2 momenttia, 54 §:ää ja 7 lukua. Laki on tulossa voimaan 1.1.2019. Samaan aikaan on tulossa voimaan tietosuojalaki (1050/2018), jota ei sovelleta silloin kun henkilötietojen käsittely kuuluu rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalaan.

Perustuslakivaliokunta viittasi siviilitiedustelua koskevaa esitystä käsittelevässä lausunnossaan (PeVL 35/2018 vp) rikosasioiden tietosuojalakia koskevaan lausuntoon PeVL 26/2018 vp. Kyseisessä lausunnossa valiokunta katsoi, että vaikka valiokunta on EU:n tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla tarkistanut kantaansa henkilötietojen suojasta erityisesti lailla säätämisen vaatimuksen osalta, merkityksellistä on, että toisin kuin suoraan sovellettava tietosuoja-asetus ns. poliisidirektiivi ei sisällä sellaista yksityiskohtaista sääntelyä, joka muodostaisi riittävän säännöspohjan perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta (PeVL 26/2018 vp, s. 3–4, ks. myös PeVL 14/2018 vp, s. 7). Valiokunnan mukaan henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on tällaisissa suuren riskin perusoikeusherkissä

sääntelykonteksteissa edelleen arvioitava valiokunnan aiemman sääntelyn lakitasoisuutta, täsmällisyyttä ja kattavuutta korostaneen käytännön pohjalta (ks. myös PeVL 14/2018 vp, s. 7). Merkityksellistä tässä suhteessa oli myös, että ehdotus laiksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä olisi soveltamisalallaan yleislakina sovellettavaksi tuleva laki, jota on tarkoitus täydentää eri hallinnonaloja koskevalla erityislainsäädännöllä (PeVL 26/2018 vp, s. 3–4). Valiokunta huomautti myös, että lain soveltamisalan laajennus kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseen täyttää henkilötietojen turvaamista koskevan perustuslaillisen velvoitteen myös tältä osin (PeVL 26/2018 vp, s. 4).

Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi lentoliikenteen matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismin ja vakavan rikollisuuden torjunnassa sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 55/2018 vp) viitannut siihen, että tuolloin arvioidun lakiehdotuksen tarkoitus oli toimia tällaisena täydentävänä erityislainsäädäntönä (PeVL 29/2018 vp, s. 3). Valiokunnan käsityksen mukaan siviilitiedustelua koskevan hallituksen esityksen säätämisympäristöperusteluissa esitetty viittaa samankaltaiseen sääntelyasetelmaan. Sekä voimassa oleva että valmisteilla oleva poliisin henkilötietojen käsittelyä koskeva lainsäädäntö muodostaa valiokunnan lausunnossa 35/2018 vp esitetyn kannan mukaan siviilitiedustelun toimeenpanon kannalta välttämättömän yksityiskohtaisen ja kattavan sääntelyn.

Poliisin henkilötietolain muutokset

Sekä voimassa olevassa että ehdotetussa uudessa poliisin henkilötietolaissa säädettäisiin siviilitiedustelua koskevasta henkilötietojen käsittelystä, henkilötietojen käyttötarkoituksesta ja tietosisällöstä, henkilötietojen luovuttamisesta toiselle valtiolle ja kansainväliselle järjestölle, suojelupoliisin oikeudesta saada henkilötietoja tehtävänsä suorittamista varten sekä henkilötietojen poistamisesta. Henkilötietojen käsittelyyn yleislakina sovellettavassa rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään muun muassa henkilötietojen käsittelyn yleisistä periaatteista, rekisterinpitäjän vastuusta, rekisteröidyn oikeuksista, lain noudattamisen valvonnasta sekä käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista ja seuraamuksista.

Koska uusilla tiedustelutoimivaltuuksilla saataisiin muiden tietojen ohella myös henkilötietoja ja koska tiedustelutoimivaltuuksista mahdollisesti säädettäisiin siten, että ne tulisivat voimaan jo ennen uudistettavaa poliisin henkilötietolakia, niin voimassa olevaa poliisin henkilötietolakia on siviilitiedustelua koskevassa hallituksen esityksessä ehdotettu muutettavaksi.

Voimassa olevaan poliisin henkilötietolakiin ei ole siviilitiedustelulainsäädäntö-hankkeen yhteydessä havaittu kohdistuvan merkittäviä muutostarpeita. Poliisin henkilötietolaista ainoastaan suojelupoliisin toiminnallista tietojärjestelmää koskeva 5 §, poliisin oikeutta saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä koskeva 13 § sekä tarkastusoikeutta koskeva 45 § ehdotetaan muutettavaksi.

Suojelupoliisin tehtäviin liittyvää henkilötietojen käsittelyä koskevissa säännöksissä ei ole havaittu suuria muutostarpeita myöskään poliisin henkilötietolain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Henkilötietoja voitaisiin käsitellä tehtävän edellyttämällä tavalla kuten nykyisinkin.

Suojelupoliisin henkilötietojen käsittelyä koskevassa sääntelyssä on huomioitu siviili- ja sotilastiedustelulainsäädäntöehdotukset (HE 202/2017 vp ja HE 203/2017 vp). Esityksessä HE 202/2017 vp poliisin henkilötietolakiin ehdotetut muutokset on huomioitu esityksen 242/2018 vp 1. lakiehdotuksen 7 luvussa. Voimassa olevan poliisin henkilötietolain 5 §:n säännös suojelupoliisin toiminnallisesta tietojärjestelmästä korvattaisiin säännöksillä tarkoituksista, joilla suojelupoliisi saa käsitellä henkilötietoja sekä säännöksillä käsiteltävien henkilötietojen sisällöstä (48 §:n 1 momentti ja 49 §). Voimassa olevan lain 13 §:ään ehdotetut muutokset suojelupoliisin tiedonsaannista on huomioitu ehdotetussa 52 §:ssä. Tarkastusoikeuden rajoituksista säädettäisiin lain 56 §:ssä.

Suojelupoliisille ja Puolustusvoimille ehdotetut uudet tiedustelutoimivaltuudet on yhteen sovitettu ja tästä syystä myös suojelupoliisin ja sotilastiedustelun henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn tulisi olla perusteiltaan mahdollisimman yhdenmukaista. Tästä syystä suojelupoliisin henkilötietojen käsittelystä esitetty vastaa sitä, mitä sotilastiedustelulle on ehdotettu hallituksen esityksessä laiksi laissa henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa (HE 13/2018 vp), mukaan lukien vastaava säännös henkilötietojen käsittelystä niiden merkityksellisyyden arvioimiseksi (HE 242/2018 vp, 1. lakiehdotuksen 48 §:n 2 momentti).

Lisäksi esityksen (242/2018 vp) 1. lakiehdotuksen 54 §:ään sisältyisi uusi säännös, jossa säädettäisiin henkilötietojen päivittämisestä korkean tietoturvallisuuden tason järjestelmässä, joka sisältää kansallisen turvallisuuden suojaamista varten käsiteltäviä tietoja ja johon siten kohdistuu erityisiä tietoturva- ja tietosuojariskejä. Ehdotetun säännöksen tarkoituksena olisi antaa suojelupoliisille oikeus päivittää tietojärjestelmänsä siten, ettei alemman tietosuojan järjestelmään siirry kyselyn yhteydessä korkeamman tietosuojatason järjestelmästä tietoa. Säännös on arvioitu tarpeelliseksi, jotta suojelupoliisi ei vaaranna tiedonhankintansa kohteiden turvallisuutta.

Hallituksen esityksen 202/2017 vp 4. lakiehdotuksen mukaan poliisin henkilötietolain 5 §:n 2 momenttia muutettaisiin niin, että suojelupoliisin toiminnallinen tietojärjestelmä voisi sisältää myös tietoja, joita olisi tarpeen käsitellä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka rikosten paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Mikäli siviilitiedustelua koskeva lainsäädäntö tulee voimaan, niin tässä yhteydessä suojelupoliisilta olisi tarkoitus poistaa esitutkintatehtävä ja siihen liittyvät esitutkintatoimivaltuudet. Tämä tulisi ilmenemään myös poliisin hallinnosta annetun lain 10 §:stä (110/1992). Asia tulisi huomioida uudessa poliisin henkilötietolaissa siten, että suojelupoliisin henkilötietojen käsittelytarkoituksista (48 §) poistettaisiin rikosten selvittäminen.

Siviilitiedustelulainsäädännön valmistelun yhteydessä voimassa olevaan henkilötietolakiin tehtiin vain välttämättömät muutokset, koska poliisin henkilötietolain kokonaisuudistus oli samaan aikaan käynnissä. Rikosten selvittämisen poistamista käsittelyperusteista ei tästä syystä harkittu vielä siviilitiedusteluhankkeessa. Voimassa olevan poliisin henkilötietolain 5 §:n 2 momentin mukaan suojelupoliisin toiminnallinen tietojärjestelmä voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä oikeus- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtion turvallisuutta vaarantavien hankkeiden tai rikosten estämiseksi tai selvittämiseksi. Esityksessä 202/2017 vp kyseinen momentti on ehdotettu muutettavaksi seuraavaan muotoon: "Suojelupoliisin toiminnallinen

Lausunto

SM1837023

10.12.2018

Asiaryhmä
Asianro

tietojärjestelmä voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka oikeus- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtion turvallisuutta vaarantavien hankkeiden tai rikosten estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi." Mikäli siviilitiedustelulainsäädäntö tulee voimaan ennen uutta poliisin henkilötietolakia, 5 §:n 2 momentissa tulisi lisäksi huomioida suojelupoliisin esitutkintatoimivaltuuksien poistuminen.

Esitutkintatehtävän poistamisesta huolimatta suojelupoliisin on pystyttävä jatkossakin käsittelemään muun poliisin hankkimia esitutkintatietoja omien tehtäviensä suorittamiseksi. Esitutkinta-aineistossa voi olla kansallisen turvallisuuden suojaamiseen tai rikostorjuntaan tarvittavia tietoja. Esitutkinnassa voi hyvin tavanomaisesti paljastua muun muassa tietoja, joiden perusteella voidaan estää muita rikoksia. Suojelupoliisi toimisi lisäksi jatkossakin asiantuntijana eri kansalliseen turvallisuuteen liittyvissä esitutkintakokonaisuuksissa. Suojelupoliisin tarve saada henkilötietoja muilta poliisiyksiköiltä tehtäviään varten on huomioitu esityksen 242/2018 vp 1. lakiehdotuksen 21 §:ssä, jossa säädettäisiin poliisin henkilötietojen luovuttamisesta rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetuille toimivaltaisille viranomaisille. Lisäksi suojelupoliisin oikeudesta saada henkilötietoja muilta poliisiyksiköiltä säädettäisiin lain 52 §:ssä.

Sekä siviilitiedustelua koskevan lainsäädännön että poliisin uuden henkilötietolain on ajateltu tulevan voimaan mahdollisimman pian. Ehdotetussa siviilitiedustelua koskevassa hallituksen esityksessä on edellä mainitulla tavalla otettu huomioon myös suojelupoliisin henkilötietojen käsittely siten, että siviilitiedustelua koskevan lain voimaantulo ei ole riippuvainen henkilötietolain kokonaisuudistuksesta. Esityksessä 202/2017 vp poliisin henkilötietolakiin ehdotettujen muutosten lisäksi suojelupoliisin tehtävien muuttuminen tulisi kuitenkin huomioida voimassa olevan poliisin henkilötietolain 5 §:ssä, jos siviilitiedustelulainsäädäntö tulee voimaan ennen uutta poliisin henkilötietolakia.

Mikäli henkilötietolain kokonaisuudistus tulisi voimaan ennen siviilitiedustelulakia, rikosten selvittämisen tulisi säilyä edelleen suojelupoliisin henkilötietojen käsittelyperusteena siviilitiedustelulainsäädännön voimaantuloon asti. Asia on huomioitu esityksessä 242/2018 vp, jonka 1. lakiehdotuksen 48 §:n 1 momentin mukaisesti käsittelytarkoituksiin sisältyy myös rikosten selvittäminen. Tarve käsittelytarkoitusten muuttamiseen siviilitiedustelulainsäädännön tullessa voimaan on kuvattu esityksen riippuvuutta muista esityksistä koskevassa osiossa.

Riippumatta siviilitiedustelulainsäädännöstä ja sen voimaantuloajankohdasta suojelupoliisi voisi käsitellä henkilötietoja vain tehtävänsä edellyttämässä laajuudessa. Suojelupoliisin tehtävästä säädetään poliisin hallinnosta annetun lain 10 §:stä ja tämä ilmenisi myös ehdotetun poliisin henkilötietolain 46 §:stä.

Lausunto on valmisteltu yhteistyössä oikeusministeriön kanssa.

Tiedoksi

sisäministeri Mykkänen
kansliapäällikkö Salmi
erityisavustajat Andersson-Bohren ja Rautanen
johdon sihteerit Söderman, Vihervirta ja Landström
osastopäällikkö Lammi
sisäministeriö/oikeusasiat
sisäministeriö/poliisiosasto